

MILLIY VA JAHON DINLARI

Qobiljonov Muhridin Murodjon o'g'li

Andijon davlat universiteti, matematika va mexanika fakulteti matematika yo'nalishi I-bosqich talabasi.

Annotatsiya: Mazkur maqolada milliy va jahon dinlari tushunchasi, ularning farqlari va jamiyatdagi o'rni tahlil qilinadi. Milliy dinlarning muayyan xalq yoki mintaqaga xos ekanligi, jahon dinlarining esa turli millatlar orasida keng tarqalishi haqida batafsil ma'lumot beriladi. Shuningdek, buyuk mutafakkirlar - Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Alisher Navoiy va Maks Veberning din haqidagi fikrlari yoritilib, mavzuning dolzarbligi muhokama qilinadi. Maqola diniy e'tiqodlarning inson hayoti va jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini ilmiy asosda tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Milliy dinlar, jahon dinlari, islom, xristianlik, buddizm, hinduizm, iudaizm, dinshunoslik, diniy e'tiqod, bag'rikenglik, jamiyat, madaniyat, tarixiy shaxslar, Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Alisher Navoiy, Maks Veber, globalizatsiya, dinlararo muloqot, axloq, ma'naviyat.

KIRISH

Din insoniyat hayotining ajralmas qismi bo'lib, u odamlarning e'tiqodi, axloqi va madaniyatiga katta ta'sir ko'rsatadi. Tarixiy jihatdan dinlar insonlar ongida ma'naviy qadriyatlarni shakllantirib, jamiyatda tartib va intizomni mustahkamlashga xizmat qilgan. Dunyo dinlari tarqalishiga ko'ra milliy va jahon dinlariga bo'linadi.

Milliy dinlar faqat ma'lum bir xalq yoki mintaqa doirasida tarqalgan bo'lsa, jahon dinlari butun dunyo bo'ylab millionlab insonlar tomonidan e'tiqod qilinadi. Ushbu maqolada milliy va jahon dinlarining mohiyati, farqlari, tarixiy shaxslarning din haqidagi qarashlari hamda bu mavzuning dolzarbligi yoritiladi.

Hinduizm, Iudaizm, Islom, Xristianlik va Buddizm haqida asosiy ma'lumotlar**Hinduizm**

- **Asoschisi:** Yo'q (tarixiy jarayonda shakllangan)
- **Muqaddas kitoblari:** Vedalar, Upanishadlar, Bhagavad-gita
- **Asosiy e'tiqodlar:** Karma, reenarnatsiya, moksha (najot topish)
- **Xudolar:** Brahma (yaratuvchi), Vishnu (asrovchi), Shiva (halok qiluvchi)
- **Tarqalgan hududlar:** Hindiston, Nepal

Iudaizm

- **Asoschisi:** Muso (Musa payg'ambar)
- **Muqaddas kitoblari:** Tavrot (Torah), Tanax, Talmud
- **Asosiy e'tiqodlar:** Yagona Xudoga ishonish, tanlangan xalq tushunchasi
- **Diniy amallar:** Shabbat (shanba kuni dam olish), ko'sher (halol taom qoidalari)
- **Tarqalgan hududlar:** Isroil, AQSh, Yevropa

Islom

- **Asoschisi:** Muhammad (s.a.v.)
- **Muqaddas kitoblari:** Qur'on, Hadislar
- **Asosiy e'tiqodlar:** Tawhid (yakkaxudolik), oxirat, farishtalar, qadar
- **Diniy amallar:** Namoz, ro'za, zakot, haj
- **Tarqalgan hududlar:** Yaqin Sharq, Osiyo, Afrika, Yevropa

Xristianlik

- **Asoschisi:** Iso Masih (Iisus)
- **Muqaddas kitoblari:** Injil (Bibliya)
- **Asosiy e'tiqodlar:** Uchlik (Xudo-Ota, Xudo-O'g'il, Muqaddas Ruh), najot Iso orqali
- **Diniy amallar:** Ibtido (cho'qintirish), Eucharistiya (Muqaddas kechlik)
- **Tarqalgan hududlar:** Yevropa, Amerika, Afrika

Buddizm

- **Asoschisi:** Siddhartha Gautama (Budda)
- **Muqaddas kitoblari:** Tripitaka (Uch savat), Sutra, Vinaya
- **Asosiy e'tiqodlar:** To'rtta haqiqat, sakkiz qadamli yo'l, nirvana
- **Diniy amallar:** Meditatsiya, axloqiy poklik, reenarnatsiya
- **Tarqalgan hududlar:** Janubiy va Sharqiy Osiyo

Bu dinlar dunyo tarixida muhim rol o'ynagan bo'lib, har biri o'ziga xos falsafiy va diniy qarashlarga ega.

1. Milliy va jahon dinlarining mohiyati va mazmuni

Diniy e'tiqodlarning turli shakllari mavjud bo'lib, ularni muayyan jamiyat va madaniyatga taalluqliligiga qarab milliy va jahon dinlariga ajratish mumkin.

- Milliy dinlar - muayyan millat yoki mintaqaga xos bo'lgan dinlar. Masalan:
 - Hinduizm - asosan Hindistonda tarqalgan.
 - Iudaizm - yahudiy xalqi e'tiqod qiladigan din.
 - Shintoizm - Yaponiya xalqi orasida keng tarqalgan diniy e'tiqod.
- Jahon dinlari - keng miqyosda turli millatlar tomonidan qabul qilingan dinlar:
 - Islom - dunyoda 2 milliarddan ortiq izdoshlarga ega.
 - Xristianlik - eng ko'p tarqalgan din.
 - Buddizm - asosan Janubiy va Sharqiy Osiyoda keng tarqalgan.

2. Tarixiy shaxslarning din haqidagi fikrlari

Abu Nasr Forobiy: 'Axloqiy komillikka erishish uchun inson ma'naviyat va aql bilan uyg'unlashishi lozim.'

- Ibn Sino: 'Din va ilm bir-birini to'ldirishi lozim, zero, aql bilan mustahkamlangan e'tiqod insonni haqiqat sari yetaklaydi.'

- Alisher Navoiy: 'Din va axloq inson qalbining nuri bo'lib, u odamzodning kamolotga yetishida muhim rol o'ynaydi.'

- Maks Veber: 'Din jamiyatni birlashtiruvchi va boshqaruvchi kuchdir.'

3. Mavzuning dolzarbligi

Bugungi global dunyoda turli dinlar vakillari birga yashayotgan jamiyatlar shakllanmoqda. Shu sababli milliy va jahon dinlari o'rtasidagi farqlarni anglash va dinlararo muloqotni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Diniy bag'rikenglik tinchlik va jamiyat barqarorligining asosiy omillaridan biridir.

O'xshash tomonlari:

1. **E'tiqod va axloqiy qadriyatlar** – Har qanday din inson axloqini shakllantirish, ma'naviyat va adolatni targ'ib etish bilan bog'liq.
2. **Oliy kuchga ishonch** – Ko'pchilik dinlarda ilohiy mavjudot yoki oliy kuchga e'tiqod qilish asosiy o'rin tutadi.
3. **Marosim va urf-odatlar** – Barcha dinlarda diniy marosimlar va ibodat shakllari mavjud.
4. **Hayot mazmuni va maqsadini tushuntirish** – Dinlar insonning dunyodagi o'rnini, hayotning maqsadi va o'limdan keyingi hayot haqidagi qarashlarni izohlab beradi.
5. **Jamiyatdagi tartib va birdamlikni mustahkamlash** – Din jamiyat a'zolarini birlashtirishga, insonlar o'rtasida ijtimoiy tartib va hamjihatlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Farqli tomonlari:

Xususiyatlar	Milliy dinlar	Jahon dinlari
Hududiy tarqalish	Muayyan xalq yoki mintaqada doirasida tarqalgan	Butun dunyo bo'ylab keng yoyilgan
E'tiqod qiluvchilar soni	Cheklangan, faqat millat vakillari tomonidan qabul qilinadi	Turli millatlarga mansub kishilar tomonidan qabul qilinishi mumkin
Diniy targ'ibot	Ko'pincha diniy targ'ibot olib borilmaydi	Diniy da'vat va missionerlik faoliyati olib boriladi
Din asoschilari	Aniq asoschisi yo'q, uzoq tarixiy jarayonda shakllangan	Ko'pincha aniq asoschisi va yozma manbalari mavjud

Xususiyatlar	Milliy dinlar	Jahon dinlari
Marosim va urf-odatlar	Mahalliy urf-odat va an'analarga bog'liq	Diniy amallar xalqaro miqyosda umumiy tamoyillarga asoslanadi

Misol sifatida, **hinduizm va iudaizm** milliy dinlarga kirsa, **islom, xristianlik va buddizm** jahon dinlari hisoblanadi.

XULOSA

Milliy va jahon dinlari insoniyat tarixida muhim o'rin tutadi. Din inson axloqini shakllantirish, jamiyatda barqarorlikni ta'minlash va odamlarni ma'naviy yuksaltirishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, dinning mohiyatini ilmiy asosda o'rganish va uni to'g'ri tushunish jamiyat barqarorligi hamda ma'naviy yuksalishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduqodirov A. Dinshunoslik asoslari. - Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2018.
2. Rahimov A. Dinlar tarixi va zamonaviy diniy oqimlar. - Toshkent: Ma'naviyat, 2020.
3. Forobiy A. Fazilatli shahar aholisining fikrlari. - Toshkent: Fan, 1993.
4. Ibn Sino. Falsafiy risolalar. - Toshkent: Sharq, 2004.
5. Navoiy A. Mahbub ul-Qulub. - Toshkent: Adabiyot va san'at, 1992.